

ULKOASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 24/2014 vp

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 11 päivänä marraskuuta 2014 lähettänyt ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtioneuvoston ihmisoikeusselonteen 2014 (VNS 6/2014 vp).

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti suuri valiokunta, perustuslakivaliokunta, hallintovaliokunta, lakivaliokunta, sivistysvaliokunta, sosiaali- ja terveysvaliokunta sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ovat antaneet asiasta lausunnot (SuVL 6/2014 vp, PeVL 52/2014 vp, HaVL 34/2014 vp, LaVL 23/2014 vp, SiVL 15/2014 vp, StVL 19/2014 vp ja TyVL 15/2014 vp), jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja, kehitysministeri Sirpa Paatero, valtiosihteeri Peter Stenlund, oikeuspäällikkö Päivi Kaukoranta, osastopäällikkö Pekka Puustinen, osastopäällikkö Markku Keinänen, yksikön päällikkö Nina Nordström, yksikön päällikkö Jukka Pesola, yksikön päällikkö Kristiina Kuvaja-Xanthopoulos, yksikön päällikkö Sannamaria Vanamo, yksikön päällikkö Katri Viinikka, ihmisoikeussuurlähettiläs Rauno Merisaari, lainsäädäntöneuvos Janina Hasenson, kaupallinen neuvos Kent Wilska, diplomaattivastustaja Claus Lindroos, erityisavustaja Sonja Kekkonen, ulkoasiainsihteeri Anna Esko ja

ulkoasiainsihteeri Jukka Pajarinen, ulkoasiainministeriö

- yhdenvertaisuusvaltuutettu Eva Biaudet, oikeusministeriö
- vähemmistövaltuutettu Astrid Thors, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö
- Kansainvälisen rikostuomioistuimen jäsen Erkki Kourula, Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC)
- pääsihteeri Kristiina Kumpula, Suomen Punainen Risti
- pääsihteeri Anni Lahtinen, Sadankomitea
- pääsihteeri Päivi Mattila, Suomen ihmisoikeusliitto
- toiminnanjohtaja Antti Pentikäinen, Kirkon Ulkomaanapu
- toiminnanjohtaja Helena Laukko, Suomen YK-liitto
- toiminnanjohtaja Elina Multanen, UN Women
- toiminnanjohtaja Anja Malm, Vammaiskumppanuus ry
- toiminnanjohtaja Ulla Anttila, Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS
- ihmisoikeustyön johtaja Niina Laajapuro, Amnesty International Suomen osasto
- kansainvälisen oikeuden prof. Martin Scheinin, Euroopan yliopistoinstituutti
- Director Morten Kjaerum, European Union Agency for Fundamental Rights.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

— Ihmisoikeuskeskus

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on demokrati-an ja oikeusvaltion olennainen osa. Ihmis-oikeuksien edistäminen tai niiden loukkaami-nen vaikuttaa olennaisesti myös kansainväli-seen turvallisuuteen ja kehitykseen. Ihmisoi-keuksien tulee siten jatkossakin olla Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopistealueita. Ulkoasiainvaliokunta yhtyy valtioneuvoston nä-kemykseen, että turvallisuuskehitys ja ihmisoi-keudet toteutuvat vain keskinäisessä vuorovai-kutuksessa. On tärkeää, että YK:n vuoden 2015 jälkeisessä kehitysagendassa otetaan ihmisoi-keudet huomioon. Suomi osallistuu YK:ssa oi-keusvaltiokysymyksiä edistävään ryhmään ajaen oikeusvaltiokehityksen ihmisoikeusperustai-suutta sekä tehtyjen sitoumusten toimeenpanoa. Selonteossa esitetään, että oikeusvaltiokehitystä vahvistavia tavoitteita tulee sisällyttää vuoden 2015 jälkeiselle kehitysagendalle. Ihmisoi-keuskysymysten käsitteleminen eduskunnassa selon-tekomenettelyn kautta kuvastaa osaltaan niiden merkittävä asemaa ja mahdollistaa koko edus-kunnan osallistumisen Suomen ihmisoikeuspoli-tiikan käsittelyyn.

Ihmisoikeusselonteko linjaa valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaa kotimaassa ja kansainvälisesti. Selonteko korostaa tarvetta kansallisen ja kansainvälisen toiminnan saman-suuntaisuuteen ja johdonmukaisuuteen. Selonte-ko keskittyy kokonaisuuksiin, joissa hallituksen toimintalinjan kehittäminen ja täsmentäminen on ajankohtaista. Selontekoon sisältyvät erilli-set kehittämislinjaukset sisältävät valtioneuvos-ton perus- ja ihmisoikeustoiminnan uusia tai ke-hittyviä tavoitteita.

Valiokunta pitää puutteena sitä, ettei selon-teossa ole käsitelty sodankäynnin muutoksen ja uuden aseteknologian haasteita perus- ja ihmis-oikeuksille tai rauhanvälitykselle. Valiokunta käsittelee näitä asiakokonaisuuksia mietinnös-sään.

Perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien, EU:n perusoikeuksien ja kansainvälisissä sopi-muksissa ja muissa asiakirjoissa taattujen ihmis-oikeuksien välillä on yhteys. Ulkoasiainvalio-kunta yhtyy lausuntovaliokuntien tavoin selon-teossa korostettuun tarpeeseen kansallisen ja kansainvälisen tavoitteenasettelun ja toiminnan samansuuntaisuudesta ja johdonmukaisuudesta. Tämä edellyttää selonteossa perus- ja ihmisoi-keuksien kokonaisvaltaista käsittelyä myös jat-kossa.

Perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden puutteelli-nen tunnistaminen ja täytäntöönpano ovat kes-keisiä ongelmia kaikkialla, myös Suomessa. Sik-si tarvitaan rakentavaa vuoropuhelua valvonta-elinten ja hallitusten välillä sekä selkeitä suosi-tuksia ihmisoikeuksien toteutumisen edistämi-seksi. Kansallinen keskustelu on erityisen tar-peellista ihmisoikeusympäristön muuttuessa.

Suomi jatkaa avointa ja rakentavaa vuoropu-helua Yhdistyneiden kansakuntien ja eurooppa-laisten ihmisoikeussopimuselinten kanssa. Kan-sallisilla perus- ja ihmisoikeustoimijoilla, kuten ylimmillä laillisuusvalvojilla, erityisvaltuute-tuilla ja ihmisoikeuskeskuksella, tulee olla tar-vittava toimivalta ja riittävästi voimavaroja val-voa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä vaikuttaa oikeuksien tarjoaman suojatason ke-hittämiseen.

Vuoden 2009 selonteosta annettujen suositus-ten toimeenpano

Edellisen selonteon jälkeen Suomeen on perus-tettu ihmisoikeuskeskus, joka on hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa. Ih-misoikeuskeskus, eduskunnan oikeusasiamie-hen kanslia ja ihmisoikeuskeskuksen valtuus-kunta muodostavat Suomen kansallisen ihmisoi-keusinstituution. Joulukuussa 2014 Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle myönnet-tiin korkein mahdollinen eli A-status. Sen myö-tä instituutiolla on puheoikeus muun muassa YK:n ihmisoikeusneuvostossa.

Selonteko sisältää useita tärkeitä kehitysajatuksia, esimerkiksi indikaattoreiden sekä perus- ja ihmisoikeuskasvatuksen vahvistamisen osalta.

Valiokunnan edellisestä ihmisoikeusselonteosta antamassa mietinnössä (UaVM 1/2010 vp) esittämät suositukset: ihmisoikeuskeskusten perustaminen, kansallinen ihmisoikeuksien toteuttamista koskeva toimintaohjelma, Suomen aloitteellisuus tehokkaan EU:n sisäisen ihmisoikeuspolitiikan luomiseksi on toteutettu.

Humanitaarisen avun kohdentamisesta lapsiin voidaan todeta, että Suomen humanitaarisen avun linjauksen mukaisesti (2012) humanitaarinen apu kanavoidaan YK-järjestöjen, kansainvälisen Punaisen Ristin ja Punaisen Puoli-kuun liikkeen sekä EU-komission humanitaarisen ja pelastuspalvelun pääosaston (DG ECHO) sertifioimien kotimaisten järjestöjen kautta. Apu perustuu humanitaarisiin periaatteisiin ja kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen ja sitä annetaan yksinomaan tarpeeseen perustuen, ei poliittisista, sotilaallisista tai taloudellisista lähtökohdista käsin. Avun antamisen edellytyksenä on ao. järjestön tarvearvioitu apuvetoomus, ja se kohdennetaan löyhästi korvamerkattuna joko maittain tai alueellisesti.

Suomen avun painopiste on köyhimmissä kehitysmaissa ja se kohdistuu haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten avustamiseen. Suomi edellyttää, että rahoittamamme järjestöt kiinnittävät erityishuomiota haavoittuvien ryhmien, kuten vammaisten ja lasten, oikeuksiin ja tarpeisiin. Kaikkien Suomen tukemien järjestöjen avunsaajien joukossa on paljon lapsia ja nuoria, ja suoraan heihin kohdistuvaa humanitaarista apua on kuluvalle hallituskaudella kanavoitu Unicefin ja Suomen pelastakaa lapset -järjestön kautta yhteensä n. 37 MEUR.

Kansainvälinen humanitaarinen järjestelmä on kehittynyt ja toimii tehokkaammin kuin aiemmin, mutta myös avun tarve on kasvanut ja tulee todennäköisesti kasvamaan jatkossakin. YK:n alaisten järjestöjen humanitaarisen avun budjetti on kasvanut 600 % viimeisten kymmenen vuoden aikana.

Valiokunnan esille nostama panostaminen vähemmistöjen asemaan kansainvälisesti ja vähemmistöjen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteuttaminen on nostettu nyt käsiteltävän selonteon yhdeksi pääteemaksi.

Valiokunta toistaa aiemmin esittämänsä kannan, että se haluaa jatkossa tarkempaa selvitystä siitä, miten kohdemaiden ihmisoikeustilanne ja siinä tapahtuvat muutokset vaikuttavat Suomen kahdenväliseen kehitysapuun.

Kansainvälinen ihmisoikeustoiminta

Suomi tukee YK:n ja alueellisten järjestöjen ihmisoikeuselinten riippumattomuutta ja toimivaltuuksia sekä rahoittaa taloudellisten voimavarojensa puitteissa niiden toimintaa. Kansainvälistä ihmisoikeuspolitiikkaa toimeenpannaan ensisijaisesti Euroopan unionin kautta. Valiokunta muistuttaa, että Yhdistyneet kansakunnat ja sen ihmisoikeusjärjestelmä muodostavat kuitenkin perustan ihmisoikeuksien kansainväliselle suojelemiselle ja edistämiseksi sekä kansallisen täytäntöönpanon valvonnalle.

Viimeaikaisessa kansainvälisessä keskustelussa ihmisoikeusperiaatteiden universaalisuutta kohtaan on esitetty kritiikkiä. Selonteossa esiintunut huoli ihmisoikeuksien kyseenalaistamisesta on valiokunnan mielestä aiheellinen. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi toimii sen hyväksi, että YK:n ihmisoikeussopimuksiin liittyvät valvontajärjestelmät ja muut vastaavat mekanismit saavat toimintaansa riittävän resursoinnin. Tukea on järkevää suunnata myös työlle, jota kansalaisjärjestöt tekevät vaihtoehtoisten raporttien ja ihmisoikeuksia edistävien suositusten laatimiseksi ja ihmisoikeusdialogin käymiseksi kansallisesti ja YK:n eri foorumeilla (ml. UPR). Järjestöt pitävät eri keinoin yllä dialogia ihmisoikeuksista ja osaltaan osoittavat, että näkemystä ihmisoikeuksien universaaliudesta kannatetaan yli kulttuurirajojen.

Kun kansalaisyhteiskunnan tila on monissa maissa kaventunut, ei valtioihin vetoaminen perinteisillä ihmisoikeusvetoomuksilla välttämättä takaa ihmisoikeustyötä tekevien henkilöiden turvallisuutta. Järjestöjen alueellinen yhteistyö

vähentää niiden työhön liittyviä turvallisuusriskejä ja lisää toiminnan vaikuttavuutta. Valiokunnan mielestä olisi hyvä kartoittaa uusia tukimuotoja tai -kanavia, jotta järjestöjä voitaisiin edelleen tukea rajoituksista huolimatta. EU:n ja muiden kansainvälisten organisaatioiden ihmisoikeuspuolustajia koskevilla ohjeistuksilla voi olla suuri merkitys paikalliselle ihmisoikeustyölle maissa, joissa ihmisoikeusloukkaukset ovat yleisiä. Suomen pitäisi yhdessä muiden EU-maiden kanssa huolehtia EU:n ihmisoikeuspuolustajia koskevaan ohjeistukseen liittyvästä tiedottamisesta.

Ihmisoikeusalan kansalaisjärjestöillä ja tutkimuslaitoksilla on asiantuntemusta ja toimintamahdollisuuksia, jotka täydentävät ja tukevat viranomaisten työtä. Valiokunnan näkemyksen mukaan ulkoasiainhallinnon on hyvä selvittää, miten se voi vahvistaa eri keinoja tukea kansalaisjärjestöjen työtä ihmisoikeuksien hyväksi niissä maissa, joissa ihmisoikeuksien toteutuminen on puutteellista. Eri keinoja ovat mm. edustustojen tuki ihmisoikeuspuolustajille taloudellisesti ja käytännön yhteistyön kautta, muun taloudellisen tuen lisääminen ihmisoikeuspuolustajien työlle sekä kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksien painottaminen YK:n ja vastaavilla foorumeilla.

Kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan hoitamiseen tulee osoittaa riittävät voimavarat. Rajallisten voimavarojen johdonmukainen ja vaikuttava käyttö edellyttää tavoitteiden priorisointia. Järjestelmällinen ja tehokas toiminta ihmisoikeuksien edistämiseksi edellyttää yhteistyötä viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Selonteon mukaan kansalaisjärjestöillä on kansainvälisesti kasvava merkitys kansainvälisten normiston kehittämisessä, ihmisoikeuksien toteutumisen seurannassa sekä kansalaisten vaikutuskanavana. Sopimusten valmistelu- ja ratifiointiprosessi tulee järjestää osallistavasti.

Jos Suomi haluaa vahvistaa ihmisoikeuspolitiikkaansa, on tärkeää, että globaalin ihmisoikeustyön toimintaedellytyksiä ja Suomen asemaa globaalilla kentällä arvioidaan strategisesti. Tältä kannalta on järkevää, että ulkoasiainhal-

linto jatkaa ihmisoikeusstrategia-asiakirjan ja -toimintaohjelman laatimista jatkossakin.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy lausuntovaliokuntien tavoin selonteossa esitettyyn näkemykseen, että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien (TSS) edistämisen tulee tapahtua samanaikaisesti kansalais- ja poliittisten oikeuksien toteuttamisen kanssa. TSS-oikeuksien osalta haavoittuvat ryhmät, naiset, lapset, vammaiset ja vähemmistöt tulisi asettaa etusijalle. Terveellinen ympäristö ml. biodiversiteetti on osa näiden oikeuksien edistämistä.

Euroopan unioni

Perusoikeuskirja sai Lissabonin sopimuksen myötä oikeudellisesti sitovan luonteen ja tasavertaisen oikeudellisen arvon perussopimusten kanssa. Tämän seurauksena perusoikeuskirjan merkitys on kasvanut EU:n toimielinten toiminnassa, erityisesti lainsäädännön valmistelussa. Samalla EU-tuomioistuimien rooli perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisessa on vahvistunut sen tulkittessa EU:n perusoikeuskirjaa oikeuskäytännössään. EU:n perusoikeuslottuvuuden vahvistamisen voidaan arvioida edelleen vahvistavan sekä kansalaisten luottamusta EU:n toimiin että jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusten toistensa oikeusjärjestelmiin.

Taluskriisillä on eräissä jäsenvaltioissa ollut merkittäviä perus- ja ihmisoikeuksien, erityisesti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista heikentäviä vaikutuksia. Tällä hetkellä merkittävä ongelma EU:n perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta on niitä koskevat oikeudenloukkaukset eräissä jäsenvaltioissa, mukaan lukien romanien kohdella. Valiokunnan näkemyksen mukaan EU:ssa tulisi nykyistä määrätietoisemmin löytää keinoja puuttua jäsenvaltiotasolla tapahtuviin oikeudenloukkauksiin jäsenvaltioiden ja EU:n toimivaltoja samalla arvioiden. Suomi on pyrkinyt aktiivisesti vaikuttamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen varmistavien menettelyjen luomiseen EU-tasolla. Näitä ongelmia tulisi nostaa esille neuvoston oikeusvaltiodialogissa sekä perusoikeusviraston toteuttaman syrjintäseurannan yhteydessä.

EU:n perusoikeusvirasto perustettiin vuonna 2007. Selonteossa todetaan Suomen katsovan, että perusoikeusviraston toimivaltuuksia tulisi laajentaa kattamaan koko unionin toimiala ja perusoikeuskirja. Selonteossa esitetään lisäksi, että viraston roolia tulisi kehittää siihen suuntaan, että se olisi mahdollisimman lähellä nk. Pariisin periaatteiden mukaista ihmisoikeusinstituutiota. Mikäli tällä viitataan myös valvontavaltuuksiin, toteaa valiokunta asian vaativan perusteellisempaa analyysiä ja pohdintaa.

Perusoikeusviraston mandaattia olisi valiokunnan mielestä tärkeää vahvistaa. Ei voida pitää kestäväenä, ettei perusoikeusviraston toimivalta ulotu poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaan. Oikeusvaltion vaalimisen osalta ei tarvita uusia instrumentteja — paitsi poliittisia, vaan perusoikeusvirasto voi huolehtia tästä tehtävästä. Valiokunta pitää tärkeänä, että virasto kytkeään nykyistä kiinteämmin ja johdonmukaisemmin EU-säädösheidotusten ennakkolliseen perusoikeusarviointiin. Virastolla olisi perusteltua olla oikeus myös oma-aloitteisesti antaa lausuntoja perussopimusten antamissa rajoissa.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston perustehtävä on ihmis- oikeuksien, moniarvoisen demokratian ja oikeus- valtioperiaatteen edistäminen. Euroopan neuvostolla on keskeinen rooli ihmisoikeuksien normatiivisessa kehittämisessä ja valvonnassa Euroopan alueella. Euroopan ihmisoikeustuomiois- tuimen toiminta on tehostunut pitkäjänteisen re- formityön avulla. Valiokunta pitää myönteisenä Suomen tavoitetta lisätä kansalaisyhteiskunnan osallistumismahdollisuuksia Euroopan neuvos- ton toiminnan kehittämiseen. Tämä voi osaltaan lisätä tietoa ja tietoisuutta järjestön puiteissa olemassa olevista mekanismeista. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomea koskevien langettavien tuomioiden määrä on vähentynyt viime vuosina.

Neuvottelut Euroopan unionin liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen saatiin pää- tökseen huhtikuussa 2013. Euroopan komissio esitti tämän jälkeen asiasta lausuntopyynnön EU:n tuomioistuimelle. Komissio pyysi tuo-

mioistuimelta kantaa siihen, onko sopimusluon- nos sopusoinnussa perussopimusten kanssa. EU:n tuomioistuin julkaisi lausuntonsa 18.12.2014. Johtopäätöksensä tuomioistuin katsoi, ettei sopimusluonnos ole sopusoinnussa EU:n perussopimusten kanssa. Lissabonin sopi- mukseen liitetty pöytäkirja numero 8 asettaa tie- tyt vaatimukset liittymissopimuksen sisällölle. Liittymissopimuksella on varmistettava, ettei liittyminen vaikuta unionin toimivaltaan eikä sen toimielinten valtuuksiin. Erittäin tiivistetys- ti voidaan sanoa tuomioistuimen katsoneen, et- tei sopimusluonnos täytä pöytäkirjan 8 vaati- muksia. Unionin tuomioistuimen lausunnon ol- lessa kielteinen suunniteltu sopimus ei voi tulla voimaan, ellei sitä ole muutettu tai perussopi- muksia tarkistettu (SEUT 218 artiklan 11 kohta).

Valiokunta pitää edelleen tärkeänä EU:n mah- dollisimman nopeaa ja kattavaa liittymistä Eu- roopan ihmisoikeussopimuksen. SEU 6 artiklan 2 kohdan sanamuoto on velvoittava, ja sen mu- kaan EU liittyy Euroopan ihmisoikeussopimuk- seen.

EU:n liittyminen ihmisoikeussopimukseen olisi tärkeää sekä symbolisesti että yksilön oi- keuksien täysimääräisen toteutumisen kannalta. Liittymisen jälkeen jokainen yksityinen tai oi- keushenkilö voisi osoittaa sopimuksessa turvat- tujen oikeuksien loukkaamista koskevan vali- tuksensa EU:ta vastaan Euroopan ihmisoikeus- tuomioistuimelle niissä kysymyksissä, joissa yk- sittäistapaukseen on sovellettu unionin oikeutta. Tuloksena on oltava tilanne, joka on yksilön kannalta mahdollisimman selkeä.

Ulkoasiainvaliokunta viittaa suuren valiokun- nan arvioon (SuVL 1/2008 vp) ja toteaa, että liit- tyminen ihmisoikeussopimukseen täydentäisi EU:n perus- ja ihmisoikeusjärjestelmää ja olisi omiaan lisäämään EU:n legitimitettä.

Euroopan sosiaalinen peruskirja

Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan liittyvä jär- jestökantelumekanismi on jäänyt vähäiselle käy- tölle ja huomiolle. Valiokunta pitää hyvänä, että Suomi on TSS-oikeuksien aseman vahvistami- seen tähtäävän peruslinjauksensa mukaisesti tunnustanut kansallisten järjestöjen yleisen kan-

teluoikeuden sosiaaliseen komiteaan. Komitean tuoreessa ratkaisussa (11.2.2015) arvioidaan sosiaaliturvaetuuksien vähimmäistaso Suomessa riittämättömäksi.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöllä (ETYJ) on maantieteellisen kattavuutensa vuoksi merkitystä erityisesti ihmisoikeuksia koskevassa vuoropuhelussa. Vaikka Etyjin puitteissa luodut sitoumukset ja mekanismit inhimillisen ulottuvuuden alueella (Human Dimension) eivät ole oikeudellisesti sitovia (niiden ollessa poliittisia luonteeltaan), niillä voi kuitenkin käytännössä olla suuri merkitys suojelun kannalta ja ne ovat joillakin oikeuksien alueilla olleet edelläkävijän asemassa. Näin mm. Etyjin vähemmistöjen suojelua koskevat sitoumukset, jotka lähes sellaisinaan otettiin myöhemmin Euroopan neuvoston puitteissa sovittuun sitovaan vähemmistön oikeuksia koskevaan puiteyleissopimukseen. Etyjin merkitystä ei siis tässäkään suhteessa pidä aliarvioida.

Valiokunta katsoo, että Suomen tuki kiristyneessä poliittisessa tilanteessa Etyjin inhimillisen ulottuvuuden sitoumusten kehittämiselle ja täytäntöönpanolle on erittäin tärkeää. Etyjin kokonaisvaltaisen turvallisuuskäsitteen pohjalta olisi keskeistä varmistaa, että inhimillinen ulottuvuus otetaan huomioon tulevaisuustyössä.

Suomen vahva tuki Etyjin vähemmistövaltuutetulle, jonka toiminta nykyisessä poliittisessa ilmapiiressä on keskeisen tärkeä konfliktin eston ja vähemmistön oikeuksien suojelun välineenä, on valiokunnan mielestä tarpeen. Etyjin pysyvien instituutioiden (ODIHR, FROM eli mediavaluutettu ja HCNM eli vähemmistövaltuutettu) toiminnan tukeminen samoin kuin niiden itsenäisyyden ja riippumattomuuden varmistaminen eri muutosprosessien paineessa on keskeistä niiden tehokkaan toiminnan turvaamiseksi. Kun poliittiset päätöksentekoprosessit konsensusperiaatetta noudattavassa Etyjissä ovat nykytilanteessa hyvin vaikeita, instituutioiden merkitys toimijoina vain korostuu. Valiokunta pitää tätä keskeisenä mm. inhimillisen ulottuvuuden sitoumusten toteuttamisen kannalta.

Ukrainan kriisi on nostanut Etyjin painoarvoa ja näkyvyyttä. Etyjin kyky reagoida lähettämällä Ukrainaan laaja kenttäoperaatio (OSCE Special Monitorin Mission) on ollut yksi osoitus siitä, ja Suomen tuki operaatiolle on jo ollut huomattavaa. Valiokunta pitää tärkeänä varmistaa jatkossa, että operaatiolla on riittävän voimakas mandaatti inhimillisen ulottuvuuden alueella ml. ihmis- ja vähemmistöjen oikeudet. ODIHR ja HCNM julkistivat 12.5.2014 monitorointimission perustuvan raportin Ukrainan ihmisoikeustilanteesta. Samalla kun huomio on tällä hetkellä Ukrainassa, on myös syytä jatkaa operaatioiden ja Etyjin tukemista muuallakin esim. Länsi-Balkanilla ja Keski-Aasiassa, joihin nykyinen tilanne voi ainakin välillisesti vaikuttaa.

Valiokunta pitää valtioneuvoston tavoitetta edistää eurooppalaisten järjestöjen välistä yhteistyötä ihmisoikeuksien täytäntöönpanon tehostamiseksi hyvin perusteltuna. Pällekkäisiä toimintoja tulisi välttää ja täydentävyyttä hyödyntää. Kunkin organisaation tulisi keskittyä omien tehtäviensä mahdollisimman tehokkaaseen ja vaikuttavaan hoitamiseen.

Kansainvälinen rikostuomioistuin

Tuomioistuimen ennaltaehkäisevä ja pelotevaikutus on tullut vuosien kuluessa tärkeämmäksi. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tuomioistuimen kannalta ovat olennaisia rikokset eikä se, onko tekijä valtiollinen vai ei-valtiollinen. Valtiot tarkastelevat tuomioistuin usein yksilön näkökulmasta, kun tuomioistuimen tarkastelukulma on tapauskohtainen (situations). Tämä tarkoittaa sitä, että yksittäistä valtiota ei voida asettaa syytteeseen, vaan tietystä teosta epäillyt henkilöt.

Suojeluvastuun osalta on tärkeää muistaa, että kansainvälinen tuomioistuin on viimeinen instanssi. Keskeistä on huolehtia siitä, että kansallisen tason lainsäädäntö on kunnossa ja mahdollistaa syytteen nostamisen ja näin vältetään rankaisemattomuus. Kansainvälisen rikosoikeusjärjestelmän tehtävä on toimia ennalta ehkäisevästi ja kouluttaa kansallisvaltioita rikosoikeuden universaaliperiaatteen noudattamiseen. Pitkän

aikavälin tavoite on päästä eroon rankaisemattomuudesta.

Vuonna 2009 perustettu Justice Rapid Response (JRR) on kansainvälinen hallitustenvälinen yhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on parantaa kansainvälisen yhteisön edellytyksiä saatavaa vakavampiin kansainvälisiin rikoksiin syylistyneet henkilöt oikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Sen toiminta tukee ja täydentää muiden kansainvälisten toimijoiden pyrkimyksiä rankaisemattomuuden vähentämiseksi. Suomi on tukenut JRR:n toimintaa alusta alkaen. Suomi aloitti JRR-verkoston puheenjohtajana 1.9.2014. Verkoston toiminta sopii valiokunnan saaman tiedon mukaan erinomaisesti yhteen Suomen ulko- ja kehityspoliittisten tavoitteiden kanssa. Suomi on ulkopoliitikassaan korostanut konflikteihin liittyvien ihmisoikeusloukkausten ennaltaehkäisyä ja tapahtuneiden kansainvälisten rikosten selvittämistä sekä tähän liittyen rankaisemattomuuden torjumista.

Ihmisoikeussopimusten kattavuus ja valvonta

Ihmisoikeussopimusten kattavuus ja valvonta ovat selonteon mukaan lisääntyneet. Yli 80 prosenttia maailman valtioista on sitoutunut useisiin keskeisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Ihmisoikeussopimukset ja niihin liittyvät valvonta- ja raportointimekanismit ovat tuki-ranka, jonka rooli on merkittävä hyvin monen tyyppisen ihmisoikeustyön kannalta.

Kaikki YK:n jäsenvaltiot ovat mukana YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (Universal Periodic Review, UPR), jossa valtiot antavat toisilleen suosituksia ihmisoikeuksien toteuttamisen edistämiseksi. UPR on lyhyessä ajassa kehittynyt säännönmukaisen maakohtaisen ihmisoikeusvuoropuhelun välineeksi. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston voimavaroja on lisätty, mutta sen osuus YK:n budjetista on edelleen vain kolme prosenttia. Suomen tavoitteena on selonteon mukaan vahvistaa YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston toimintaedellytyksiä ja antaa sille merkittävää taloudellista tukea. Ulkoasiainvaliokunta pitää tavoitetta sinänsä kannatettavana

mutta painottaa, että lisärahoitus on harkittava osana strategista harkintaa ja priorisointia.

Ihmisoikeuksien valvontaelinten työhön kohdistuu paineita. Valvontajärjestelmien laajeneminen kattamaan uusia ihmisoikeuksia, määräaikaisraportoinnin yksityiskohtaisemmat sisältövaatimukset sekä valitusmahdollisuuksia koskevan tietämyksen lisääntyminen ovat lisänneet valvontaelinten työmäärää. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen, että valvontajärjestelmän tulevaisuuden ja uskottavuuden kannalta on keskeistä turvata komiteoihin vaaleilla valittavien jäsenten asiantuntemus, itsenäisyys ja riippumattomuus.

Erylisesti resurssien ollessa vähäiset on tärkeää huolehtia siitä, että mekanismit toimivat ihmisoikeuksien kokonaissuojan kannalta tarkoituksenmukaisesti ja ottaen huomioon erityisesti oikeusturvanäkökulmasta heikot ja rakenteellista vahvistamista kaipaavat. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi jatkaa aktiivista työtään mekanismien toiminnan turvaamiseksi sekä mahdollisuuksien mukaan tarpeellisten resurssien lisäämiseksi.

Yleisen koulutustason nousun ja tiedonvälityksen lisääntymisen myötä kansalaiset ovat yhä tietoisempia oikeuksistaan sekä tapahtuneista ihmisoikeusloukkauksista. Perus- ja ihmisoikeuksia koskevan oikeussuojan toteutumisen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että kansalaisilla on saatavilla riittävästi tietoa kansainvälisten mekanismien olemassaolosta ja toiminnasta, voidakseen vedota niihin tilanteissa, joissa kansallisen tason oikeussuoja puuttuu tai on riittämätön. Monissa valtioissa on hyväksytty ihmisoikeussäännöksiä sisältäviä perustuslakeja ja muuta lainsäädäntöä sekä lisätty ihmisoikeusvalvonnan mekanismeja ja niiden toimintamahdollisuuksia. Suomi tukee oikeusvaltiokehitystä kehittyvissä maissa kansainvälisten järjestöjen kautta, kahdenvälisen oikeusalan yhteistyön avulla sekä tukemalla paikallisia ja kansainvälisiä ihmisoikeusjärjestöjä.

Ihmisoikeuskeskustelu ja -kehitys eivät ole irrallaan valtioiden välisten suhteiden kehityksestä. Näkemysten kärjistymisestä on ollut havaittavissa merkkejä niin valtioiden keskinäisessä

ihmisoikeusvuoropuhelussa kuin kansainvälisiä päätöksiä valmisteltaessa ja toimeenpantaessa. Kylmän sodan tyyppinen blokkijako johtaisi tilanteeseen, jossa ihmisoikeuksia käytetään pääosin keskinäisen politiikan välineenä. Se heikentäisi ihmisoikeuksien täytäntöönpanon valvontaa erityisesti konfliktimaissa ja siellä, missä ihmisoikeustilanne on jo muutoinkin vaikea.

Siviiliväestöön kohdistunut väkivalta on lisääntynyt huolestuttavalla tavalla useissa kriisipesäkkeissä eri puolilla maailmaa. Kriisien taustalta löytyy usein laajamittaista sekä kansalaisvapauksien että taloudellisosiaalisten oikeuksien loukkaamista sekä vähemmistöryhmien syrjintää. Pahimmillaan väkivaltaiset konfliktit johtavat kidutukseen, laittomiin teloituksiin, raiskauksiin ja vastaaviin äärimmäisen vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Valiokunta painottaa, että Suomen ja koko kansainvälisen yhteisön on kyettävä tällöin nopeaan toimintaan loukkausten estämiseksi sekä sotarikoksiin ja loukkauksiin syyllistyneiden saamiseksi oikeuden eteen. Usein valmius ihmisoikeuksien kunnioittamiseen herää heti kriisien lauettua, jolloin on tärkeää toimia sekä TSS- että KP-oikeuksien vahvistamiseksi.

Ihmisoikeussuojan kattavuudesta käydään jatkuvasti keskustelua. Viime vuosina pyrkimykset kyseenalaistaa ihmisoikeuksien yleismaailmallisuus ja kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisuus ovat huolestuttavalla tavalla lisääntyneet YK:ssa ja alueellisissa järjestöissä. Perusteena on vedottu muun muassa kansalliseen itsemääräämisoikeuteen, lainsäädäntöön, kulttuuriin, arvoihin ja perinteeseen. Eri järjestelmien välinen yhteistyö ja tiedonvaihdon vahvistaminen palvelevat myös ihmisoikeuksien universaalisuuden ja jakamattomuuden edistämisen tavoitteita. Valiokunnan mielestä Suomen tulisikin mahdollisuuksien mukaan tukea alueellisten järjestelmien toimintaa, mikä puolestaan tukisi myös ulko- ja kehityspoliittisten ihmisoikeustavoitteiden toteutumista.

Suurten nousevien talouksien, kuten Brasilian, Intian, Kiinan ja Venäjän, ohella monet muutkin alueellista vaikutusvaltaa omaavat valtiot, kuten Etelä-Afrikka, Indonesia, Meksiko,

Nigeria ja Turkki, ovat lisänneet aktiivisuuttaan myös ihmisoikeusfoorumeilla. Valtioneuvoston mukaan on ennustettavissa, että ihmisoikeuspäätöksenteon moninapaisuus tulee edelleen lisääntymään.

Aktiivisuuttaan lisänneet toimijat eivät muodosta ihmisoikeusnäkökulmasta yhtenäistä joukkoa ja niiden valmius yhteistyöhön vaihtelee maittain ja tilanteittain. Ihmisoikeuskysymyksiin kantaaottavien valtioiden määrän kasvu lisää erilaisia näkemyksiä ihmisoikeuksista ja johtaa osin vakiintuneiden ihmisoikeuskäsitysten kyseenalaistamiseen. Toisaalta se luo mahdollisuuksia moninaisempiin valtioiden välisiin yhteistyöliittymiin sekä EU:n yhteistyöhön muiden maaryhmien valtioiden kanssa. Valiokunta pitää hyvänä, että valtioneuvosto tekee jo nyt EU:n puitteet ylittävää yhteistyötä eri maiden kanssa muun muassa liittyen naisten ja vammaisten henkilöiden oikeuksiin sekä TSS-oikeuksien oikeudelliseen velvoittavuuteen.

Keskustelu yritysten ihmisoikeusvastuusta lisääntyy. Tämä liittyy pääomien, palveluiden ja työvoiman valtioiden rajat ylittävän liikkuvuuden kasvuun. Valiokunta pitää tervetulleena kesäkuussa 2011 YK:n ihmisoikeusneuvoston hyväksymiä yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden tulkinohjeiden kääntämistä Suomeksi vuonna 2014. Ohjaavat periaatteet ovat yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskeva maailmanlaajuinen standardi. Vaikka asiakirja ei ole oikeudellisesti sitä, ohjaavat periaatteet tarkentavat olemassa olevien normien ja käytäntöjen sisältöjä ja seurauksia sekä valtioille että yrityksille ja sisältävät kansainvälisen ja kansallisen sääntelyn eri tavoin kattamia asiakysymyksiä.

Kansainvälisten mekanismien toimintakyky ja kehittäminen

Kansainvälisen oikeussuojan kattavuus on vahvistunut uusien valitusmenettelyjen esim. YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen yksilövali-

tusta ja tutkintamenettelyä koskevien valinnaisen pöytäkirjojen voimaantulon myötä.

Myös jo pitkään olemassa olevien mekanismien toiminnan tehokkuuden parantamista ja järjestelmän selkeyttämistä koskevat uudistukset, kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen jo tuloksia saavuttaneet prosessuaaliset uudistukset ja YK:n raportointijärjestelmän kehittämistyö on syytä huomioida myönteisessä mielessä. Valiokunta korostaa, että kehittämistyötä on kuitenkin jatkettava määrätietoisesti ja pitkäjänteisesti. Lisäksi voidaan mainita YK:n ihmisoikeusneuvostossa tapahtuva yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu tärkeänä lisänä ja YK:n sopimusvalvontaa ja erityismekanismeja täydentävänä ja potentiaalisesti tukevana poliittisen vuoropuhelun mekanismina. Valiokunta pitää hyvänä Suomen omaksumaa käytäntöä toimittaa vapaaehtoisia väliaikaisraportteja sopimusvalvontaelimille ja yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun hyvänä ja myös kansallista toimeenpanoa potentiaalisesti tehostavana käytäntönä. Suomen harjoittama avoimuus ja yhteistyö sekä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution että kansalaisyhteiskunnan kanssa on myös hyvä käytäntö. Valiokunta pitää harkitsemisen arvoisena sisällyttää ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus säännönmukaiseksi osaksi UPR:ää.

Koko ihmisoikeusjärjestelmän toiminnan uskottavuuden kannalta on tärkeää huolehtia niiden itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta, mukaan lukien asiantuntijajäsenten riippumattomuus. On myös välttämätöntä, että menettelyissä ja instituutioissa itsessään noudatetaan ihmisoikeuksia ja hyvää hallintoa koskevia periaatteita.

Erityisesti resurssien ollessa vähäiset on tärkeä huolehtia siitä, että mekanismit toimivat ihmisoikeuksien kokonaissuojan kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaisesti ja huomioiden erityisesti oikeusturvanäkökulmasta heikot ja rakenteellista vahvistamista kaipaavat alueet. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi jatkaa aktiivista työtään mekanismien toiminnan turvaamiseksi.

Ulkoasiainministeriön oikeuspalvelun ihmis-oikeustuomioistuin- ja sopimusasioiden yksikkö on jo vuosia sitten aloittanut täytäntöönpanon seurannan seminaarien muodossa, erityisesti lapsen oikeuksien osalta. Tästä on valiokunnan saaman lausunnon mukaan ollut hyviä kokemuksia, sillä seminaarit ovat tuoneet yhteen viranomaiset, kansalaisyhteiskunnan ja myös riippumattoman sopimusvalvontaelimen ja mahdollistaneet avoimen keskustelun ihmisoikeusvelvoitteiden täytäntöönpanosta.

Suomalaisena erityispiirteenä on, että eduskunnan perustuslakivaliokunta osallistuu määräaikaistarkastelujen käsittelyyn sopimusvalvontaelimissä. Tämä mahdollistaa sen, että eduskunta saa suoraan tietoa hallituksen vuoropuhelusta sopimusvalvontaelinten kanssa, tietoisuus ihmisoikeusvelvoitteista lisääntyy ja samalla se edistää täytäntöönpanon seurantaa. Sopimusvalvontaelimet pitävät Suomen käytäntöä hyvänä ja toivovat muiden valtioiden ottavan käyttöön samanlaisen käytännön. Useat kansainväliset järjestöt ovat kiinnittäneet huomiota myös Suomen ihmiskaupparaporttoijan toimivaltaan esimerkllisenä mallina hyvin järjestetystä ja toteutetusta raportoinnista. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan monet maat harkitsevat parhaillaan vastaavan raportointitehtävän perustamista.

Valiokunta pitää tärkeänä alueellisten ja globaalien ihmisoikeusmekanismien välisen vuorovaikutuksen edistämistä. Erityisesti voidaan mainita interamerikkalainen ihmisoikeusjärjestelmä (OAS) alkuperäiskansojen oikeuksien kehittämisen alueella, ja toisaalta Afrikan unionin järjestelmä yksilöoikeuksien ja kollektiivioikeuksien ja toisaalta ihmisoikeuksien ja ympäristöoikeuksien välisten kytkentöjen näkökulmasta.

Ihmisoikeudet ja kehitys

Valiokunta viittaa kehityspolitiikan vaikuttavuutta koskevaan mietintöönsä (UaVM 9/2014 vp) ja toteaa, että valtioiden kanssa, joissa demokratia on puutteellista tai ihmisoikeudet eivät riittävästi toteudu tai korruptio on laajamittaista, on syytä tarvittaessa ehdollistaa apua tai ohjata apua niin, että se saavuttaa myös kansalais-

yhteiskunnan. Valiokunta korostaa demokraatiakehityksen tukemista kehityksen oleellisena peruspilarina.

Köyhyyttä ei voida poistaa ilman radikaaleja muutoksia ympäristönsuojelussa, tuotanto- ja kulutustavoissa, resurssitehokkuudessa sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Oikeus terveelliseen ympäristöön ja luonnon monimuotoisuuden (biodiversiteetti) suojele ovat tärkeä osa ihmisoikeuksien vahvistamista aikana, jolloin paine luonnonvarojen hyödyntämiseen kasvaa mm. väestönkasvun seurauksena. Ilmastomuutoksen vaikutukset uhkaavat erityisesti köyhiä maita. Köyhyyttä ei voida vähentää, ellei niin ilmastomuutoksen hillintää kuin monimuotoisuuden köyhtymistä ja luonnonvarojen kestäväntä kulutusta kytketä osaksi kehitysapua ja integroida kestävä kehityksen ulottuvuuksia johdonmukaiseksi, vaikuttavaksi politiikkakokonaisuudeksi. Keskinäisriippuvuuksien ja tuotannon arvoketjujen vuoksi on tärkeää, että kaikki maat osallistuvat ilmastotalkoihin kykyjensä mukaan.

Valiokunnan mielestä olisi tärkeää, että kehityspoliittikan toimeenpanossa ja arviointimenetelmien kehittämisessä kiinnitetään huomiota siihen, että ihmisoikeuksien edistäminen kehityspoliittisessa kontekstissa vaatii aina monimutkaisten ilmiöiden ja vaikutussuhteiden analysointia ja myös mahdollisten ristiriitaisten kehitysvaikutusten tunnistamista. On tärkeää miettiä miten valtioiden vastuunalaistamista ihmisoikeusasioissa voidaan vahvistaa kehityspoliitikassa. Esimerkiksi korruptio on vakava este sekä ihmisoikeuksien edistämiseksi että muille kehityspoliittisille tavoitteille.

Ulkoasiainvaliokunta toistaa näkemyksensä siitä, että eriarvoisuuden kasvu niin maiden välillä kuin maiden sisällä on aivan keskeinen kysymys syrjäytymisen estämisessä ja kehityksen aikaansaamisessa. Ulkoasiainvaliokunnan mielestä pitäisi selvittää, millainen oikeudellinen kehikko parhaiten edistäisi TSS-oikeuksien ja KP-oikeuksien tasapuolista edistämistä.

Vähemmistöt

Ulkoasiainministeriön ihmisoikeusstrategian (2013) ja edellisen ihmisoikeusselonteon jälkeen vähemmistöjen oikeuksien merkitys on korostunut. Myös vuoden 2012 turvallisuuspoliittisessa selonteossa korostettiin vähemmistöjen oikeuksien kunnioittamista konfliktien ehkäisemisessä ja niiden huomioon ottamisesta konfliktien kaikissa vaiheissa. Suomen yhteistyö ja aktiivisuus esimerkiksi Keski-Aasiassa on myös vähemmistöjen kannalta keskeistä ja vahvistaa uskottavuuttamme EU:ssa.

Naiset

Ulkoasiainvaliokunta korostaa erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjuntaa koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Istanbulin sopimus) ratifioinnin ja tehokkaan toimeenpanon merkitystä. Selonteossa ei ole suoraan käsitelty alan keskeisintä kansainvälistä sopimusta, kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista koskevaa yleissopimusta (ns. CEDAW-sopimus). Ulkoasiainvaliokunta samoin kuin perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä CEDAW-sopimuksen ja sen tulkintakäytännön tuntemuksen lisäämistä Suomessa ja katsoo, että sopimuksen tulee näkyä jatkossa nykyistä paremmin perus- ja ihmisoikeuslinjauksia tehtäessä.

Naiset, rauha ja turvallisuus YK:n päätöslauselman 1325 ja siihen liittyvän päätöslauselmanperheen (1820, 1888, 1960, 2106 ja 2122) pohjalta tehty pitkäjänteinen työ on nostanut osallisuuden, suojelun ja ennaltaehkäisyn periaatteet keskeisiksi ohjenuoriksi konfliktien jälkeisen tilanteen tukemisessa. Edelleen tarvitaan kuitenkin konkreettisia toimia, jotta naisten osallisuutta päätöksenteon eri tasoilla voidaan vahvistaa. Kansallisten toimintaohjelmien vaikuttavuuden lisäämiseksi ja naisten osallisuuden vakiinnuttamiseksi tarvitaan vielä konkreettisia seuranta- ja arviointimenetelmiä. Tämä on myös meneillään olevan 1325 globaalin tutkimuksen tavoitteena 1325 päätöslauselman toimeenpanosta ja käytännöistä. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi vahvistaa osallisuuttaan 1325 päätöslauselmaan

liittyvien twinning-hankkeiden seurannassa ja arvioinnissa.

Ihmisoikeustoimintaohjelman kärkitavoitteina ovat naisten oikeuksien, TSS-oikeuksien sekä osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen. Valiokunnan mielestä on tärkeää arvioida sitä, miten hyvin kärkihankkeet ovat toteutuneet ja millaisia tuloksia on saatu aikaan ja miten hyvin ihmisoikeuspolitiikan toimeenpano on kokonaisuudessaan onnistunut. Arviointi on tarpeellinen osa ihmisoikeuspolitiikan toimeenpanoa ja eteenpäin kehittämistä.

Suomi on vahvistanut panostustaan YK:n sissillä ja pyrkinyt toimimaan tavoitteellisemmin ja strategisemmin. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin kasvanutta merkitystä Suomen monenkeskisessä yhteistyössä. Suomi on tällä hetkellä järjestön suurin yleisrahoittaja. Tuen vahvistaminen tukee strategisesti Suomen politiikkalinjauksia ja toimenpideohjelmien toteuttamista, joiden keskiössä naisten ja tyttöjen oikeudet ovat.

Kansainvälisten sopimusten ratifiointi

Suomi on perinteisesti ratifioinut kansainväliset ihmisoikeussopimukset vasta, kun kansallinen lainsäädäntö on saatettu kokonaisuudessaan vastaamaan kansainvälisten sopimusten määräyksiä. Ratifiointi on sen vuoksi viivästynyt eräiden keskeisten ihmisoikeussopimusten osalta hyvin paljon, mikä saattaa kansainvälisellä tasolla aiheuttaa poliittista epäselvyyttä Suomen sitoutumisesta kansainvälisten sopimusten tavoitteisiin. Ratifiointi on yksi osa tätä sitoutumista, ja Suomen lainsäädännön saattaminen yhdenmukaiseksi kansainvälisten määräysten kanssa toinen osa. Ulkoasiainvaliokunta toteaa saamansa selvityksen pohjalta, että ratifiointiprosessin joustavoittamista olisi perusteltua tarkastella uudestaan, jotta tämä osittain teknisestä käytännöstä johtuva menettely ei aiheuttaisi tarpeetonta ratifiointien viivästymistä.

Edellä olevankin valossa ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi ratifioi eduskunnan 3. maaliskuuta 2015 hyväksymän YK:n vam-

maisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mahdollisimman pian.

Sananvapaus

Sanan- ja mielipiteenvapaus on kansainvälisiin sopimuksiin perustuva ihmisoikeus ja perustuslakimme keskeinen perusoikeus, jonka ensisijaisena tarkoituksena on turvata edellytykset kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteisiin kuuluvalle vapaalle tiedonvälitykselle sekä avoimelle, vapaalle ja julkiselle kansalaiskeskustelulle. Globaalissa maailmassa sananvapauden ja siihen liittyvän vastuun toteutumisen seuranta on vaikeaa. Kansainvälisen yhteisön on kannettava vastuunsa myös uuden teknologian sopeuttamisesta hyväksytyihin normeihin, näin on toimitu myös aiemmin. Teknologian ei saa antaa määrittää kansainvälisten normien sisältöä tai niiden noudattamista.

Ulkoasiainvaliokunta viittaa lakivaliokunnan lausuntoon, jossa todetaan, että sananvapauden käyttöön liittyy oikeuksia ja velvollisuuksia. Sanan- ja mielipiteenvapaudessa on kyse velvollisuudesta kunnioittaa ja suojella henkilöä, joka käyttää sananvapauttaan, ja suojella hänen oikeuttaan käyttää tätä oikeutta siitä huolimatta, että hänen viestinsä olisi epämiellyttävä tai vastenmielinen. Toisaalta, jos sananvapauden käyttö tarkoittaa jonkin henkilön tai henkilöryhmän oikeuksien loukkaamista tai uhkaa demokraattista järjestelmää tai vaarantaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen, toiminta saattaa jäädä ihmisoikeussuojan ulkopuolelle eikä nauti siten sananvapauden suojaa.

Valiokunta toteaa, että vihapuhe ei ole käsitteenä yksiselitteinen. Vihapuhe on kuitenkin yleisesti ja kansainvälisesti käytetty termi, jota käyttävät myös kansainväliset järjestöt, kuten Euroopan neuvosto. Euroopan neuvoston mukaan vihapuhe on sellaista ilmaisua, jolla levitetään, yllytetään, edistetään tai oikeutetaan rotuvihaa, muukalaisvihaa, antisemitismia tai muunlaista vihaa, joka perustuu suvaitsemattomuuteen.

Valiokunta korostaa tarvetta tunnistaa vihapuhe ja puuttua siihen siten, ettei loukata edellä

mainittuja kansanvaltaisen yhteiskunnan perusarvoja. Vapaa tiedonvälitys sekä mahdollisuus käydä avointa, vapaata ja julkista kansalaiskeskustelua on turvattava.

Toimittajilla ja tiedotusvälineillä on keskeinen rooli vapaan tiedonvälityksen turvaamisessa. Ulkoasianvaliokunta pitää huolestuttavana toimittajiin ja tiedotusvälineisiin kohdistuneita rajoittavia toimenpiteitä eräissä maissa ja erityisesti toimittajien kidnappauksia ja tappamista kriisialueilla. Ulkoasiainvaliokunta toistaa kantansa siitä, että EU-maiden tulisi päästä yksimielisyyteen siitä, ettei panttivangeista makseta lunaita.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi tukee aktiivisesti niitä ihmisiä, jotka vaikeissa oloissa, jopa oman henkensä uhalla, toimivat ihmisoikeuksien hyväksi. Ihmisoikeuksien puolustajat ovat yksilöitä, ryhmiä ja yhteiskunnallisia elimiä, jotka edistävät ja suojelevat yleismaailmallisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. Ihmisoikeuksien puolustajien tavoitteena on kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien edistäminen ja suojeleminen sekä taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien edistäminen, suojeleminen ja toteutuminen.

Vierastaistelijat

On tärkeää varmistaa, että toiminta vierastaisteilijoita (foreign fighters) vastaan ei saa ulottuvuuksia, jotka vahvistaisivat vastakkaisasettelua yhteiskunnassa ja johtaisivat marginalisoitumiseen ja mahdollisesti entistä suurempaan radikalisoitumisen riskiin. Valiokunnan mielestä on tärkeää, että Suomen viranomaisilla on valmius ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin niin mahdollisesti lähtevien kuin palaavien vierastaistelijoiden osalta. Valiokunnan näkemyksen mukaan palaajien osalta tulee hyödyntää kansainvälisten järjestöjen ja muiden maiden kokemuksia dera-dikalisaatio-ohjelmista

Asevalvonta

Ihmisoikeudet liittyvät tiiviisti asevalvontaan. Viime vuosina on saavutettu merkittävää edistys-

mistä kemiallisten aseiden käytön ja leviämisen estämisessä erityisesti Syyriassa. Toinen merkittävä edistysaskel on 24.12.2014 voimaan tullut asekauppasopimus ATT, joka säätelee kansainvälisellä tasolla laillista asekauppaa ja pyrkii estämään laitonta asekauppaa. Toisaalta keskeisissä kysymyksissä, kuten ydinaseriisunta, Iranin ydinohjelma ja Lähi-idän joukkotuhoaseetonta vyöhykettä koskeva konferenssi, eteneminen on ollut tavoiteltua hitaampaa. Ukrainan tilanteen myötä kärjistyneet suhteet erityisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän välillä ovat luoneet omat jännitteensä, mutta asevalvontasektorilla tämä on toistaiseksi heijastunut rajallisesti tai välillisesti. Ydinaseiden humanitaarisia vaikutuksia korostava aloite on valiokunnan saaman tiedon mukaan ollut vahvasti esillä ja tuonut keskusteluun uutta dynamiikkaa.

Asevalvonta- ja aseidenriisuntasopimukset ovat pitkälti kansainvälisesti hyväksytyjen ihmisoikeuksien konkreettista toimeenpanoa, johon nivoutuu myös jokapäiväinen puolustustarvikkeiden ja kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta.

Valtioiden tulee turvata ihmisoikeus elämään kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteidensa mukaisesti. Keskeinen kysymys on, pystyvätkö uudet aseet kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vaatimaan erotteluun taistelijoiden ja siviilien välillä tai sotilaallisen tarpeen ja siviilisuhrin välisen suhteellisuuden arviointiin, tai pystytäänkö niiden käytön yhteydessä riittäviin varotoimenpiteisiin siviiliväestön suojelemiseksi. Valiokunta muistuttaa, että erotteluperiaate, suhteellisuusperiaate sekä varotoimet hyökkäyksen aikana ja hyökkäysten vaikutusten varalta (principle of precaution) ovat keskeisiä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteita. Ihmisoikeussopimusten sekä humanitaarisen oikeuden valvontaa ja tulkintaa tekevien kansainvälisten elinten tulee kehittää edelleen uuden aseteknologian ihmisoikeusvastuusiin liittyvää seurantaa ja tulkintaa.

Myös YK:n erityisraportoijat, erityisesti laitomia teloituksia käsittelevä erityisraporttija, ovat nostaneet esille autonomisten aseiden ihmisoikeusnäkökulman. Hän on peräänkuulutta-

nut kansainvälistä keskustelua autonomisten aseiden vaikutuksista ja niille asetettavista rajoituksista. Hän on myös peräänkuuluttanut moratoriota kehittämiselle ja käytölle niin kauan kuin kansainvälisestä viitekehyksestä näiden aseiden osalta ei ole sovittu. Keskustelu ei ole toistaiseksi aktivoitunut YK:n ykköskomiteassa, joka käsittelee aseidenriisuntaa.

Ulkoasiainvaliokunta pitää aseriisuntaa ja -valvontaa keskeisenä osana turvallisuuspolitiikkaa (UaVM 5/2014 vp). Teknologian nopea kehitys ja saman teknologian soveltuminen sekä siviili- että sotilastarkoituksiin ovat vaikeuttaneet asevalvontaa ja muuttaneet sen luonnetta. Kyberturvallisuuteen ja autonomisiin aseisiin liittyy myös uudenlaisia eettisiä ja humanitaarisia kysymyksiä sodankäynnin siirtyessä osittain tietokoneiden ääreen tai robottien toteuttamaksi. Aseriisunnan yhtenä tavoitteena on ollut rajoittaa tai kieltää tiettyjä aselajeja niiden aiheuttamien humanitaaristen seurausten vuoksi. Arvioiden mukaan ydinaseiden ja muiden joukkotuhouksien leviämisen riski on kasvanut Ukrainan kriisin myötä. Turvallisuussyihin perustuva teknologian salaaminen viivästyttää tai jopa estää keskustelun uusien asejärjestelmien valvonnan kansainvälisesti.

Aseteknologian kehitys asettaa uusia vaatimuksia humanitaarisen oikeuden soveltamiselle. Ulkoasiainvaliokunta viittaa turvallisuusuhkien ja kehityksen vaikutuksista asevalvontaan antamaansa mietintöön (UaVM 5/2014 vp) ja katsoo, että Suomen tulee osallistua aktiivisesti sodankäynnin uuden teknologian humanitaarisia seurauksia koskevaan keskusteluun.

Humanitaarinen oikeus ei kiellä lennokkien käyttämistä aseina. Lennokkien käyttöön liittyy kiistanalaisia kansainvälisoikeudellisia kysymyksiä, erityisesti jos niitä käytetään selkkausten ulkopuolella. Tällöin humanitaarinen oikeus ei sovellu, mutta on korostettava, että silloin tappavaa voimankäyttöä sääntelevät kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet.

Aseiden käyttöön ja kansainväliseen oikeuteen liittyvistä kysymyksistä tulisi käydä mahdollisimman laajaa ja avointa keskustelua ennen kuin kyseistä teknologiaa tuodaan taistelukenttil-

le. Valiokunta viittaa asevalvontaa koskevaan mietintöönsä (UaVM 5/2014 vp) ja toteaa pitävänsä tärkeänä, että kehitettäessä Suomen kyberpuolustuskykyä humanitaarisen oikeuden velvoitteet otetaan huomioon. Valmiustoiminnan parantamiseksi tulisi selvittää, millaisiin humanitaarisiin seurauksiin kyberoperaatiot voivat johtaa.

Valiokunta katsoo, että tiivis yhteistyö eri viranomaisten välillä on tärkeää vientivalvonnan johdonmukaisuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi. Vientivalvonnalla voidaan edistää terrorismin vastaista toimintaa, konfliktien ehkäisyä ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. EU:ssa sitoviin kriteereihin kuuluvat mm. ihmisoikeuksien kunnioittaminen vastaanottajamaassa ja vietävien aseiden kulkeutumisen estäminen muulle kuin lailliselle loppukäyttäjälle.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa asevalvontamietinnössään (UaVM 5/2014 vp), että kyberturvallisuus on merkittävä vientivalvontakysymys, jossa on huomiotava yhteiskunnan haavoittuvuus ja tietoturva sekä toisaalta pyrkimys korkean teknologian ja viennin tukemiseen ja yhteiskunnan avoimuuteen.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi korostaa jatkossakin monenkeskisiin sopimuksiin pohjautuvia aserajoituspyrkimyksiä ja osallistuu monenkeskisen asevalvontajärjestelmän tehostamiseen.

Rauhanvälitys

Suomi on hyvin aktiivinen rauhanvälityksen kehittämisessä kansainvälisillä foorumeilla. Suomen ja Turkin aloitteesta YK:hon perustettiin rauhanvälityksen ystävyysryhmä. Suomi panostaa rauhanvälityksen kehittämiseen myös osana YK:n rauhanoperaatioiden tarkastelua. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvosto myös jatkossa ajaa kriisinhallintaoperaatioiden mandaatteihin ja raportointiin selkeitä ihmisoikeustavoitteita. Suomi on käynnistänyt keväällä 2014 rauhanvälityksen ystäväryhmän EU:ssa. Suomi, Turkki ja Sveitsi lanseerasivat maaliskuussa 2014 Etyjin rauhanvälityksen ystäväryhmän.

Rauhanvälitys on uudenlaisten haasteiden edessä. Rauhanvälitys on perinteisesti keskittynyt sovitteluun joko valtioiden välisiä tai valtioiden sisäisiä konflikteja, joissa osapuolilla on selkeä intressi suhteessa valtioon. Kuitenkaan tämäntyyppinen rauhanvälitys ei tarjoa riittäviä työkaluja, jotka soveltuvat käytettäväksi hauraisissa ja epävakaisissa valtioissa, kuten konfliktien keskiössä olevissa tai niistä toipuvissa maissa.

Heikoissa ja hauraisissa valtioissa on perinteisiä mekanismeja ja rakenteita rauhanvälitykseen, joita tukemalla on mahdollista vaikuttaa pysyvään rauhaan samalla kun vahvistetaan päätöksentekijöiden (duty-bearers) kapasiteettia. Valiokunta katsoo, että tukemalla perinteisiä mekanismeja ja pyrkimällä vahvistamaan ihmis- ja perusoikeuksien toteutumista osana näitä prosesseja myös vahvistetaan laajempia kansallisia rakenteita.

Lisäksi konfliktien luonne on muuttunut. Nykyisissä konflikteissa osapuolet eivät välttämättä tavoittele muutosta valtion rakenteissa tai vallanjaon järjestämisessä, vaan kokonaan uusien hallintotapojen luomista yli perinteisten valtiollisten rajojen (kuten on nähty esimerkiksi Nigeriassa, Irakissa ja Syyriassa). Nämä osapuolet eivät myöskään noudata sodan periaatteita. Valiokunnan näkemyksen mukaan rauhanvälityksen työkaluihin tarvitaan uusia instrumentteja. Paikalliset perinteiset ja uskonnolliset rauhanvälityksen rakenteet osaltaan vastaavat näihin haasteisiin.

Rauhanvälityksen mekanismien tulee kiinnittää suurempaa huomiota prosessien osallistavuuteen. YK:n aloitteesta perustettu uskonnollisten ja perinteisten johtajien rauhanvälitysverkosto tukee uskonnollisia ja perinteisiä johtajia heidän rauhantyössään ja edistää yhteistyötä eri rauhantoimijoiden välillä. Verkosto keskittyy uskonnollisten ja perinteisten mekanismien rooliin ratkaista ja ennaltaehkäistä konflikteja paikallisella tasolla. Verkosto kiinnittää erityistä huomiota naisten osallistumiseen sekä paikalliseen että kansainvälisen tason prosesseihin (YK:n

päätöslauselma 1325 mukaisesti). Verkosto on vastannut tähän tarpeeseen mm. järjestämällä koulutuksia oikeusperustaisuudesta ja ihmisoikeusnormien sitomisesta uskonnolliseen ja perinteiseen rauhantyöhön.

Väkivaltaisten ääriliikkeiden kasvu ja vaikutusvalta on kasvava huoli useilla alueilla. Väkivaltaiset ääriliikkeet voidaan nähdä väkivaltaisen konfliktin käynnistäjänä mutta myös sen seurauksena. Ääriliikkeitä vahvistavat paikallisista olosuhteista nousevat tekijät sekä laajemat kansainväliset rakenteet. Ääriliikkeiden vastaisessa työssä on tärkeää huomioida ilmiön monimuotoisuus ja eri konteksteissa vaikuttavat tekijät. Paikallisilla yhteisöillä ja toimijoilla on suuri rooli siinä, että ääriliikkeiden taustavoimiin pystytään puuttumaan oikeilla toimilla. Usein yhteisöillä on paras käsitys ongelman taustasyistä sekä tavoista, joilla haasteisiin pystytään parhain tavoin vastaamaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että yhteisöjä tuetaan niin kansallisten kuin kansainvälisten rakenteiden kautta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yhteisöjen keskeinen rooli huomioidaan ja sitä tuetaan paitsi resurssein, myös tuomalla yhteisöjen paikalliset ja usein perinteiset prosessit osaksi kansallisia toimia.

Siinä tapauksessa, että valtio on kyvytön tai haluton suoriutumaan suojeluvastuustaan kansalaisiaan kohtaan, kansainvälisillä ja alueellisilla toimijoilla on vastuu suojella siviiliväestöä neliältä vakavimmalta rikokselta: kansanmurha, rikokset ihmisyyttä vastaan, sotarikokset ja etninen puhdistus. Etenkin hauraisissa valtioissa valtio voi olla kyvytön täyttämään vastuutaan. Tällöin kansainvälisen yhteisön ja toimijoiden tulisi valiokunnan mielestä kapasiteettia vahvistamalla tukea rauhanomaisiin keinoin suojeluvastuun toteutumista näillä alueilla. Ulkoasiainvaliokunta painottaa, että Suomen tulee toimia jatkossakin aktiivisesti suojeluvastuun ja humanitaarisen oikeuden vahvistamiseksi osana kansainvälistä yhteistyötä kahdensiväisessä, monenkeskisessä ja Euroopan unionissa hauraisiin valtioihin ja tilanteisiin vastaamisessa.

Perus- ja ihmisoikeudet Suomessa

Laajat kansalaisvapaudet ja vahva kansalaisyhteiskunta ovat taloudellisen toiminnan vapauden sekä sosiaalisen turvallisuuden ohella pohjoismaisen yhteiskuntamallin peruspiirteitä. Kansalaisyhteiskunnalla ja järjestöillä on merkittävä rooli kansallisen ja kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan seurannassa ja toimeenpanossa, mitä on korostettu selonteossa, ja niiden käyttöä ja vahvistamista suositellaan. Järjestöjen ja laajemmaltikin kansalaisyhteiskunnan kuulemisella ja mahdollisimman vahvalla osallistamisella paitsi vahvistetaan Suomen kansainvälisesti kiitettävää itsekriittistä lähestymistapaa, myös varmistetaan erilaisten toimintasuunnitelmien ja -linjausten tehokas jalkauttaminen käytäntöön. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen, että oikeusvaltiokehitys, hallinnon ja tiedon avoimuus sekä kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuudet ovat tärkeä osa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja kehittymistä sekä Suomessa että kansainvälisesti.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ihmisoikeusselonteon mietinnön laativaa valiokuntaa valittaessa otetaan jatkossakin huomioon ihmisoikeusselonteon sisältö ja rakenne.

Ihmisoikeudet kehittyvänä oikeutena

Ihmisoikeudet ovat kehittyvää kansainvälistä oikeutta. Selontekoon on valittu neljä kansainvälisesti ja kansallisesti merkittävää esimerkkialuetta, joissa uudet sopimusmääräykset, kansainväliset suositukset tai kansainvälinen ihmisoikeuspoliittinen keskustelu ja päätöksenteko ohjaavat uudella tavalla kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaa. Nämä alueet ovat sananvapaus, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yhdenvertaisuuden edistäminen, vammaisten henkilöiden oikeudet sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien täytäntöönpano. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi osallistuu jatkossakin aktiivisesti kansainvälisen oikeuden kehittämiseen näissä kysymyksissä.

Johtopäätökset

Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma on tärkeä väline kehittää ja konkretisoida perus- ja ihmisoikeuspolitiikan linjauksia. Valiokunta korostaa, että tulisi valita perus- ja ihmisoikeuspoliittisia painopistealueita, jotta käytettävissä olevilla resursseilla voidaan edistää perus- ja ihmisoikeuspolitiikan niitä osa-alueita, joita pidetään erityisen tärkeinä tai muuten välittömiä toimenpiteitä edellyttävinä.

Ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusstrategiaa täydentävästä ihmisoikeuspoliittisesta ohjelmasta (2013—2015) on juuri (26.2.2015) valmistunut kansainvälisen ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan arvio sekä riippumaton ulkopuolinen arvio. Arvioissa tuodaan esille useita ulkoasiainvaliokunnan kannanotoissaan nostamia teemoja: johdonmukaisuus, tavoitteellisuus ja priorisointi, konkreettisuus sekä arviointi.

Ulkoasiainvaliokunta painottaa sitä, että ympäristön muuttuessa on tärkeää, että perinteisten painopisteiden (erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien edistäminen) rinnalla mietitään nousevien teemojen (esimerkiksi yritykset ja ihmisoikeudet) asemaa. Valiokunta pitää suositusta, että seuraavan toimintaohjelman kohdalla kiinnitetään huomiota muiden ministeriöiden osallistamiseen, mikä vahvistaisi osaltaan kansallisen ja kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan koherenssia, perusteltuna.

Selonteossa on nostettu esille sananvapautta rajoittava vihapuhe, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yhdenvertaisuuden edistäminen, vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaaminen sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien täytäntöönpano kansainvälisesti ja kansallisesti merkittävinä alueina. Valiokunta katsoo, että ne muodostavat hyvän pohjan niin kansallisen kuin kansainvälisenkin perus- ja ihmisoikeuspolitiikan painopisteiden linjaamiselle.

Selonteossa käsitellään vain hajanaisten huomioiden muodossa kansainvälistä muuttoliikettä, siirtolaisuutta, maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja paperittomien henkilöiden asemaa, vaikka näihin kysymyksiin liittyy merkittäviä perus- ja

ihmisoikeusongelmia. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että nämä kysymykset otetaan huomioon jo seuraavaa ihmisoikeustoimintaohjelmaa laadittaessa.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa tarvetta vahvistaa perus- ja ihmisoikeusosaamista kaikilla hallinnon tasoilla ja kiinnittää erityistä huomiota alueellisten ja kunnallisten toimijoiden osaamisen kehittämiseen. Myös tiedonkulkuun niin ylhäältä alaspäin kuin alhaalta ylöspäin on kiinnitettävä enemmän huomiota, jotta asiantuntemus eri tasoilla hyödynnetään täysimääräisesti tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden varmistamiseksi. Lausuntovaliokunnat pitävät perusteltuna, että yksi seuraavan toimintaohjelman painopiste olisi ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen vahvistaminen. Koulutuksen tavoitteena tulee olla ihmisoikeuksien kunnioittamisen vahvistaminen.

Ulkoasiainvaliokunnan näkemyksen mukaan perus- ja ihmisoikeustoimijoiden kenttä on Suomessa edelleen osin hajanainen. Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston perustaminen (13.6.2012) on antanut uuden työvälineen täytäntöönpanon järjestelmälliseen seurantaan. Verkoston toimikausi päättyy 31.3.2015. Valiokunnan näkemyksen mukaan olisi perusteltua vahvistaa verkosto valtioneuvoston pysyväksi rakenteeksi.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että eriarvoisuuden kasvu niin maiden välillä kuin maiden si-

sällä on aivan keskeinen kysymys syrjäytymisen estämisessä ja kehityksen aikaansaamisessa. Ulkoasiainvaliokunnan mielestä pitäisi selvittää, mikä oikeudellinen kehikko parhaiten edistäisi TSS-oikeuksien ja KP-oikeuksien tasapuolista edistämistä.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että uuden teknologian myötä on noussut keskusteluun terrorismin torjunnan menetelmien haasteet. Kansallisesta turvallisuudesta on huolehdittava kunnioittaen oikeusvaltioperiaatetta sekä perus- ja ihmisoikeuksia.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella ulkoasiainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kannanoton,

että eduskunnalla ei ole huomautettavaa selonteon johdosta, mutta eduskunta edellyttää valtioneuvoston ryhtyvän seuraaviin toimenpiteisiin.

1. Valtioneuvosto toiminnallaan ja taloudellisten voimavarojen kohdentamisella toteuttaa aktiivisesti selonteon linjauksia.

2. Valtioneuvosto laatii seuraavan vaalikauden alussa kansallisen toimintaohjelman perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi Suomessa.

Helsingissä 6 päivänä maaliskuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Timo Soini /ps	Johannes Koskinen /sd
vpj.	Pertti Salolainen /kok	Annika Lapintie /vas
jäs.	Jörn Donner /r	Maria Lohela /ps
	Pekka Haavisto /vihr	Tom Packalén /ps
	Timo Heinonen /kok	Juha Sipilä /kesk
	Ilkka Kanerva /kok	Jutta Urpilainen /sd
	Ilkka Kantola /sd	Ben Zyskowitz /kok
	Saara Karhu /sd	vjäs. Seppo Kääriäinen /kesk.
	Katri Komi /kesk	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuula Svinhufvud.